

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЗАТВЕРЖУЮ
Проректор з навчальної роботи
Анатолій ПОЛУХІН

12.09

2023 р.

ПРОГРАМА

додаatkового вступного іспиту
третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
для здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD)

Галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки»
Спеціальність 051 «Економіка»

Гарант програми PhD 051 Економіка
д.е.н., професор

Олена АРЕФ'ЄВА

Київ – 2023

ПЕРЕДМОВА

Програма додаткового вступного іспиту за спеціальністю «Економіка» відображає теоретичні питання за різними напрямками економічних знань, що притаманні формуванню міжнародної, національної, регіональної, секторальної економіки та економіки підприємства.

Завдання фахового випробування укладено з метою виявлення рівня творчого мислення, уміння синтезувати знання з окремих напрямів економіки, компетентностей, якими володіє кандидат до вступу до аспірантури для підготовки на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти для здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD) зі спеціальності 051 – Економіка.

В основу програми покладені наступні теми: «Економічна теорія», «Економіка підприємства», «Мікроекономіка», «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка», «Історія економічної думки».

Розробники програми:

д.е.н., проф.,
завідувач кафедри
економіки повітряного транспорту

Олена АРЕФ'ЄВА

д.е.н., доцент,
професор кафедри
економіки повітряного транспорту

Саміра ПЛЕЦЬКА

ЗМІСТ ФАХОВИХ ВСТУПНИХ ВИПРОБУВАНЬ

Тема. 1. Економічна теорія

1.1. Матеріальне виробництво як основна умова існування та розвитку людини та суспільства.

1.2. Процес праці та його прості моменти: праця, засіб праці, предмет праці. Засоби виробництва та праця. Продукт праці.

1.3. Економічна система: її сутність та структурні елементи. Типи та еволюція економічних систем.

1.4. Формаційний і загально-цивілізаційний підходи до типізації суспільства. Матеріалістичне та ідеалістичне розуміння історії.

1.5. Економічні поняття та категорії.

1.6. Форми суспільного виробництва. Економічні структури, що базуються на натуральному виробництві.

1.7. Товарне виробництво: причини виникнення і основні риси. Просте та капіталістичне товарне виробництво.

1.8. Форма вартості. Відносна та еквівалентна форма вартості. Особливості товару-еквіваленту. Історичний розвиток форми вартості.

1.9. Перетворення грошей у капітал. Загальна формула капіталу та її протиріччя.

1.10. Форми заробітної плати. Еволюція форм і систем заробітної плати. Номінальна і реальна заробітна плата. Фактори, що впливають на рівень реальної заробітної плати.

1.11. Кругообіг капіталу та його три стадії. Функціональні форми промислового капіталу.

1.12. Сукупний суспільний продукт. Натуральна і вартісна структури сукупного суспільного продукту. Два підрозділи суспільного виробництва.

1.13. Міжгалузєва конкуренція та утворення середньої норми прибутку. Перетворення вартості товару в ціну виробництва.

- 1.14. Історичний та логічний зв'язок між вартістю і ціною виробництва.
- 1.15. Закон тенденції норми прибутку до зниження та протидіючі фактори.
- 1.16. Торговий капітал як відокремлена частина промислового капіталу. Сутність та особливості торгового капіталу.
- 1.17. Сутність національного доходу. Фактори зростання національного доходу.
- 1.18. Виробництво національного доходу. Продуктивна і непродуктивна праця. Розподіл, перерозподіл та використання національного доходу.
- 1.19. Фонд споживання та фонд нагромадження.

Тема 2. Економіка та управління підприємством

- 2.1. Поняття, склад і структура оборотних коштів підприємства.
- 2.2. Особливості нормування оборотних коштів підприємства.
- 2.3. Оцінка ефективності використання оборотних коштів підприємства.
- 2.4. Напрями підвищення ефективності використання оборотних коштів підприємства.
- 2.5. План та стратегія маркетингу підприємства.
- 2.6. Логістична діяльність підприємства, її види.
- 2.7. Поняття «собівартість продукції». Собівартість продукції як вихідна база встановлення цін. Склад витрат, що включаються до собівартості.
- 2.8. Реструктуризація і санація підприємства.
- 2.9. Форми трансформації діяльності підприємства та їх характеристика.
- 2.10. Техніко-економічне обґрунтування та економічна ефективність здійснення санаційних програм розвитку підприємства.

2.11. Зміст управління виробничою діяльністю підприємства. Принципи управління виробничою діяльністю підприємства.

2.12. Методи й функції управління виробничою діяльністю підприємства.

2.13. Стратегічне, тактичне й оперативне планування діяльності підприємства.

2.14. Бізнес-планування: сутність і призначення. Структура бізнес-плану.

2.15. Принципи управління підприємством. Класифікація методів управління підприємством.

2.16. Інформація та комунікації в управлінні підприємством. Роль інформації у прийнятті управлінських рішень щодо ефективного управління підприємством.

2.17. Сутність управління персоналом підприємства. Завдання і принципи управління персоналом підприємства. Рівні управління персоналом підприємства.

Тема 3. Мікроекономіка

3.1. Попит і пропозиції. Закон попиту. Крива або графік попиту.

3.2. Нецінові фактори зміни в попиті.

3.3. Пропозиція і закон пропозиції. Крива або графік пропозиції.

3.4. Суть цінової еластичності попиту та пропозиції, конкретні форми її вираження.

3.5. Взаємодія попиту та пропозиції.

3.6. Ринкова рівновага. Ринкові криві попиту і пропозиції як основа для визначення рівноважної ціни.

3.7. Ціна рівноваги або ринкова ціна: причини формування та суть.

3.8. Рента (вигода) споживача і виробника від механізму ринкового ціноутворення.

3.9. Теорія граничної корисності та поведінка споживача Поняття потреби, види потреб.

3.10. Економічні блага, їх класифікація. Поняття корисності, її особливості та спосіб досягнення.

3.11. Процес споживання та динаміка зміни загальної і граничної корисності.

3.12. Перший закон Госсена.

3.13. Другий закон Госсена.

3.14. Вплив на поведінку споживача бюджетних обмежень і цін.

3.15. Моделювання поведінки споживача, який прагне раціоналізувати свій вибір з урахуванням спадної граничної корисності блага: визначення індивідуального попиту на благо.

3.16. Ординалістська теорія поведінки споживача.

3.17. Теорія споживчого вибору та вихідні умови аналізу поведінки споживача згідно концепції кривих байдужості.

3.18. Моделювання поведінки споживача. Зміна оптимального вибору споживача в результаті зміни його доходу.

3.19. Фірма, як суб'єкт ринкових відносин. Структура та організаційно-правові форми фірми.

3.20. Поняття і параметри виробничої функції.

3.21. Закон ефекту масштабу: зростаючий, незмінний та спадний ефект.

3.22. Характерні ознаки ринку досконалої конкуренції.

3.23. Ринковий попит і попит на продукт фірми в умовах досконалої конкуренції.

3.24. Ефективність діяльності фірми в умовах досконалої конкуренції.

3.25. Визначення чистої монополії та причини її існування.

3.26. Визначення монополістичної конкуренції та її основні ознаки. Диференціація продукту. Нецінова конкуренція.

3.27. Роль реклами в неціновій конкуренції.

3.28. Ціна і випуск продукції в умовах монополістичної конкуренції.
Наслідки монополістичної конкуренції.

3.29. Олігополія: суть та основні ознаки.

3.30. Цінові моделі олігополії. Економічна ефективність олігополії.

3.31. Ринок факторів виробництва та значення формування цін на економічні ресурси.

3.32. Правило мінімізації витрат.

3.33. Правило максимізації прибутку.

3.34. Загальна ринкова рівновага та інституціональні аспекти ринкового господарства.

3.35. Суспільні блага і послуги. Індивідуальні, суспільні та квазісуспільні блага.

Тема 4. . Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка

4.1. Економічне районування як науковий метод територіальної організації господарства.

4.2. Територіальний розподіл праці – основа формування економічних районів.

4.3. Наукові методи аналізу розміщення продуктивних сил і рівнів економічного розвитку регіонів.

4.5. Природно – ресурсний потенціал і його економічна оцінка

4.6. Соціально-економічний потенціал регіону: природно-ресурсний, демографічний, науково-технічний, виробничий, науковий, рекреаційний, інформаційний, соціальний, культурний.

4.7. Кількісна і якісна оцінка природних ресурсів і природних умов: балансові, промислові, геологічні і прогностні запаси сировини і палива.

4.8. Характеристика природно-ресурсного потенціалу: паливних, рудних, нерудних корисних копалини, земляних, водних, біологічних, рекреаційних.

4.9. Населення і трудові ресурси.

4.10. Міграція населення і її види: регіональні особливості і відмінності.

4.11. Галузева структура промисловості України.

4.12. Виробничий потенціал. Інвестиційний потенціал. Інноваційна діяльність.

4.13. Пріоритетні напрями інноваційної діяльності.

4.14. Основні показники, що характеризують економіку країни.

4.15. Міжгалузеві комплекси та їх роль в розвитку економіки України.

4.16. Галузь паливно-енергетичного комплексу як чинник районування.

4.17. Роль машинобудування в народному господарстві. Структура комплексу.

4.18. Сутність регіональної економіки та її регіональні особливості.

4.19. Диференціація території по рівню і комплексності розвитку производительных сил.

4.20. Основні складові механізму реалізації регіональної економічної політики: відповідна законодавчо-нормативна база; бюджетно-фінансове регулювання регіонального розвитку; програмування і прогнозування; розвитку різних форм продуктивних сил.

4.21. Сутність державної регіональної економічної політики і її основні напрями.

4.22. Цілі державної регіональної економічної політики.

4.23. Зовнішньоекономічні зв'язки та їх роль у розвитку продуктивних сил України і її регіонів.

Тема 5. Історія економічної думки

5.1. Періодизація та основні риси господарства первісного суспільства.

5.2. Проблеми взаємодії людини та природного середовища у стародавньому суспільстві.

5.3. Господарський розвиток Стародавньої Греції. Формування античних полісів та їх основні типи (аграрний, торгово-ремісничий).

Причини кризи полісів та організація нової форми соціально-економічного устрою у Греції.

5.4. Господарський розвиток Стародавньої Греції. Причини кризи полісів та організація нової форми соціально-економічного устрою у Греції.

5.5. Особливості господарського життя Риму: економічні причини розвитку і занепаду. Пізня римська імперія, і переродження античних господарських структур та перехід від латифундій, ергастерій до колонату.

5.6. Господарство Стародавньої Індії та Китаю. Розвиток ремесел і торгівлі.

5.7. Розвиток феодального господарства у Західноєвропейських країнах.

5.8. Формування централізованих національних держав у Західній Європі і Середньовічному Сході.

5.9. Економічна думка країн Середньовічного Сходу.

5.10. Пам'ятки економічної думки періоду литовсько-польського панування.

5.11. Розклад феодальних відносин у найбільш розвинутих країнах світу і зародження капіталістичного виробництва.

5.12. Розвиток меркантилізму в Україні.

5.13. Історичне значення та обмеженість меркантилізму (Дж. Локк, Р. Кантильон, Д. Г'юм (Юм)).

5.14. Економічний розвиток провідних країн Світу наприкінці XVII – початку XIX ст.

5.15. Передумови промислової революції у Західноєвропейських країнах. Зародження та розвиток капіталістичної економіки.

5.16. Зародження класичної політичної економії.

5.17. Історичні передумови виникнення та етапи розвитку класичної політичної економії.

5.18. Розвиток класичної політичної економії у Франції та США.

5.19. Філософія класичної школи політичної економії та її недоліки.

5.20. Виникнення нової доктрини суспільного розвитку, побудованої на альтернативній методології.

5.20. Модифікація ідеї історичної школи Р.Штольцманом і Р.Штаммлером.

5.21. Теорія «гармонії інтересів», «соціального плюралізму», як обґрунтування державного соціалізму.

5.22. Соціально-інституційний напрям. Концепція «врівноважуючої сили» Дж. Гелбрейта.

5.23. Концепції трансформації ринкового господарства.

5.24. Розвиток неоконсерватизму та особливості розвитку монетаризму.

5.25. Еволюція кількісної теорії грошей. Принципи та напрямки монетарної політики.

5.26. Країни з перехідною економікою.

5.27. Типи і моделі системних реформ. Концепція постіндустріального суспільства в контексті цивілізаційного підходу.

5.28. Методологічні засади та сутність концепції постіндустріального суспільства в інтерпретації Д. Белла.

5.29. Соціально-індустріальні технократичні концепції майбутнього (Р. Арон, Ж. Еллюль, Ж. Фурастьє, П. Друкер, П. Сорокін).

5.30. «Нове кейнсіанство» і його зближення із неоконсерватизмом. (Дж. Стігліц, Дж. Акерлоф).

5.31. Розвиток сучасних міжнародних економічних відносин і інтеграція України у світове господарство.

Рекомендована література

1. Ареф'єва О.В. Компетентнісно-функціональний підхід в інноваційному управлінні конкурентоспроможністю авіапідприємств в умовах економіки знань. Стійкий розвиток підприємств у міжнародному економічному просторі. Монографія / за ред. Ареф'євої О.В. К.: ФОП Маслаков, 2018. С. 7-17.

2. Базилевич В.Д. Історія економічних учень: Підручник: У 2-х .ч./За ред. Базилевича В.Д. -К.: Знання, 2008. ч. 1. 582с; ч. 2. 575с.

3. Будагівська С. Мікроекономіка і макроекономіка. підручн. К.: «Основи», 2007. 576 с.
4. Варіан Х.Й. Макроекономічний аналіз Навчальний підручник, К.: 2015. 789 с.
5. Вітлінський В.В., Коляда Ю.В., Кравченко Т.В., Трохановський В.І. Адаптивні моделі в економіці: навчальний посібник. К.: КНЕУ, 2013. 98 с.
6. Городецька Л.О. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Навч. посіб./МОН України, Національний авіаційний університет. Київ: НАУ, 2011. 432 с.
7. Гриньова В.М., Шульга Г.Ю. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Навч. посіб. К.: Знання, 2010. 310 с.
8. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Підручник. 5-те вид., оновлене. К.: Знання, 2011. 390 с.
9. Данилишин Б.М., Клиновий Д.В., Пепа Т.В. Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] Ніжин : ТОВ «Видавництво»АспектПоліграф», 2007. 688 с.
10. Димченко О.В. Регіональна економіка: Навч. посібн. Харків: ХНАМГ, 2010. 221 с.
11. Злупко С.М. Історія економічної теорії. Підручник. К.: Знання, 2012. 719 с.
12. Колот А.М. Соціально-трудові відносини: теорія і практика регулювання: Монографія. К: КНЕУ, 2004. 230 с.
13. Косік А.Ф., Гронтовська Г.Е. Мікроекономіка. Навчальний посібник. К: «Центр навчальної літератури», 2008. 348с.
14. Ланченко Є.О., Тимошенко М.М. Економіка праці і соціально-трудові відносини: Навч. посіб. Житомир: Полісся, 2010. 280 с.
15. Махсма М.Б. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Навч. посіб., 2-е вид. К.: Видавництво Європейського університету, 2004. 188 с.
16. Мельник А.Ф., Желюк Т.Л., Длугопольський О.В., Панухник О.В., Мельник А.Ф. Макроекономіка та макроекономічна політика: навч. посібн./ за наук. Ред. А.Ф. Мельник. К.: Знання, 2008, 699с.
17. Мочений С.В. Економічна теорія. Навчальний посібник. К: ВЦ «Академія», 2009. 640с.
18. Никифорак В.А., Водянка Л.Д., Кобеля З.І., Никифорак О.Я. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Навч. посіб./МОН України, Чернівецький університет ім. Ю. Федьковича. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2013. 332 с.
19. Панчишин С. Макроекономіка. підручн. К., Либідь, 2005. 537с.
20. Пашута М. Т. Прогнозування та програмування економічного і соціального розвитку: навчальний посібник/ МОН. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 408 с.

21. Регіональна економіка та природокористування : навч. посіб./ А. П. Голіков, О. Г. Дейнека [та ін.]; за ред. А. П. Голіков. К.: Центр учбової літератури, 2009. 352 с.
22. Редченко, К.І. Контроль і аудит на стратегічному рівні управління підприємством : монографія. Л. : Вид-во Львів. комерц. акад., 2011. 356 с.
18. Рудий М.М. Мікроекономіка. Навчальний посібник. К: «Каравела», 2010. 360с.
19. Савченко В. Ф. Національна економіка: навчальний посібник/ МОН України. Київ: Знання, 2011. 312 с. (Вища освіта ХХІ століття)
20. Соціальна, поведінкова, адаптивна економіка: теорія та практика. Монографія. Кол. авт.: О.І. Павлов, Т.А. Кулаковська, В.А. Самофатова [та ін.]; за ред. О.І. Павлова. Одеса: Астропринт, 2016. 172с.
21. Стратегічне управління : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Уклад.: О.М. Тищенко, В.О. Могилко, І.А. Дмитрієв, Р.В. Сагайдак-Нікітюк, І.Ю. Шевченко, О.А. Ященко. Х.: ХНАДУ, 2016. 252 с.
22. Червінська Л.П. Економіка праці: Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2009. 216 с.
23. Lutskyi, M. Development of air transport in industry 4.0: Prospects, prerequisites, challenges. Adaptive Management: Theory and Practice. Series Economics, 2022. 13(26). [https://doi.org/10.33296/2707-0654-13\(26\)-03](https://doi.org/10.33296/2707-0654-13(26)-03)

Додаткова література

24. Ареф'єва О. В., Ареф'єв С. О., Зиз Д.О. Адаптивне управління капіталізацією інтелектуального потенціалу підприємства. Інфраструктура ринку 2021. 61. С. 58-65.
25. Ареф'єва О.В. Закономірності інтелектуалізації управління підприємством на основі розвитку бізнес-моделей. *Problems of Economy*. 2019. Вип.4. С. 111-119.
26. Ареф'єва О.В. Стійкий розвиток підприємств у міжнародному економічному просторі: Монографія. За редакцією Ареф'євої О.В. К:НАУ, 2018. 260 с.
27. Ареф'єва О.В., Пілецька С.Т., Резніченко Д.С. Стратегічне управління потенціалом інноваційного підприємства. Інноваційні платформи управління економічними процесами в умовах цифровізації економіки: кол. моногр. За ред. д.е.н., проф. Прохорової В.В. Х.: Видавництво Іванченка І.С., 2020. 293 с.
28. Ареф'єва О.В., Харчук Т.В. Управління розвитком людського капіталу в системі вищої освіти: монографія. К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2008. 264 с.
29. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Навч.-метод. Посіб./ За заг. ред. проф. Качана Є.П. Тернопіль: ТДЕУ, 2006. 373 с.
30. Єсінова Н.І. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Навч. посіб. К.: Кондор, 2006. – 432 с.

31. Лелеченко А. П. Еволюція нормативно-правових засад забезпечення сталого розвитку України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 15–16. С. 132–137.
32. Пілецька С. Т. Антикризове управління економічною стійкістю промислового авіапідприємства: монографія. К. : Центр учбової літератури, 2014. 320 с.
33. Пілецька С.Т., Лункіна І.Ю. Стратегічно орієнтований економічний потенціал підприємства. *Економіка. Фінанси. Право*. № 9/1, 2022 С.17-23.
34. Пілецька С.Т., Копча Ю. Ю., Камишна С. Ю. Формування стратегічних рішень при управлінні змінами на підприємстві. Формування стратегічних рішень при управлінні змінами на підприємстві. *Бізнес Інформ*. 2022. №6. С. 108–117.
35. Пілецька С.Т., Ткаченко Є.В. Формування стратегії інноваційного розвитку підприємства . *економічні студії*. випуск 1 (27) березень 2020 р. С.146 – 151.
36. Смерічевський С.Ф., Ареф'єва О. В., Пілецька С. Т. Формування стратегічних рішень при управлінні змінами на підприємстві. *Бізнес Інформ*. 2022. №6. С. 108–117.
37. Романенко О. О. Еволюція підходів до стратегічного управління розвитком підприємства. *Управління розвитком : зб. наук. пр. / Харків. нац. екон. ун-т ім. Семена Кузнеця*. Харків, 2016. № 4.С. 117–123. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2016_4_19
38. Тертичка В.В. Стратегічне управління : підручник. Київ : “К.І.С.”, 2017. 932 с.
39. Arefieva O, Piletska S, Khaustova V, Poberezhna Z, Zyz D. Monitoring the economic stability of the company's business processes as a prerequisite for sustainable development: investment and security aspects. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*. IOP Publishing. 2021. Vol. 628. No. 1. pp. 012042
40. Lelechenko A., Iyzefovych V., Doronina I., Yarovoi T., Tomakh V. Formation of a financial security management mechanism based on the introduction of new information technologies. *Universal Journal of Accounting and Finance*. 2021. Vol. 9. № 3. P. 487 – 497.
41. Khanin, S.; Arefieva, O.; Dergaliuk, M.; Popelo, O.; Tulchynska, S. Concepts of the activation of intellectual and innovative determinants for the development intensification of regional economic systems introduction. *Laplage em Revista (International)*, 2021, 7, p. 234-244.
42. Korytko T., Bryl I., Piletska S., Arefiev S., Arefieva O.. Strategy of innovative development of an enterprise on the basis of evaluation of its intellectual capital. *Scientific Bulletin of National Mining University* . 2021, Issue 3, p134-141. 8p.
43. Kuzior A, Arefieva O, Kovalchuk A, Brożek P, Tytykalo V. Strategic Guidelines for the Intellectualization of Human Capital in the Context of Innovative Transformation. *Sustainability*. 2022; 14(19):11937.
44. Kuzior A., Arefieva O., Vovk O., Brożek P. Innovative Development of Circular Systems While Ensuring Economic Security in the Industry. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*. 2022, 8(3), 139.